

Стаднік Н.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та методик
природничо-математичних дисциплін

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

***Анотація.** У статті розглянуто різноманітні підходи до визначення поняття професійної підготовки вчителя. Охарактеризовано особливості професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до екологічного виховання учнів.*

***Ключові слова:** професійна підготовка вчителя, вчитель початкової школи.*

Постановка проблеми. У Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Національній доктрині розвитку освіти, Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні зазначено, що освіта повинна носити гуманістичний характер, а організація виховання має базуватися на засадах людяності, визнанні цінностей людської особистості, її права на вільний розвиток та реалізацію своїх здібностей. Тому перед сучасним вчителем стоїть завдання – виховати різнобічно та гармонійно розвинену, національно свідому, високоосвічену, життєво компетентну, творчу особистість, яка здатна та прагне до саморозвитку і самовдосконалення.

Система професійної підготовки вчителя має бути спрямована не тільки на озброєння майбутніх спеціалістів найновішими знаннями з психології, педагогіки, різних методик, а й на підготовку до їх поглиблення, розширення, комплексного використання на практиці та на формування умінь і навичок самоосвіти, що повинно стати важливою рисою педагога.

Сучасний екологічний стан планети ставить під загрозу подальше існування та розвиток людства. Однією із передумов вирішення екологічних проблем сучасності є розвиток екологічної культури особистості та суспільства, важливу роль у формуванні яких відіграє школа, зокрема, її початкова ланка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти проблеми професійної підготовки вчителя висвітлені у багатьох дослідженнях психологів та

педагогів. Питанням щодо змісту педагогічної освіти присвячені роботи А. Алексюка, С. Гончаренко, І. Зязюна, І. Підласого та інших; проблема вдосконалення технологій навчання майбутніх учителів розкрита у дослідженнях В. Бондаря, О. Мороза, О. Пехоти, О. Савченко.

Різноманітні аспекти формування особистості педагога та питання вдосконалення підготовки студентів педагогічного вищого навчального закладу відображені у наукових працях О. Абдулліної, І. Глазкової, Н. Кузьміної, В. Кузя, О. Мороза, Н. Половникової, В. Семиченко, В. Сластьоніна, Г. Троцько, Н. Хміль, О. Щербакова та інших.

Мета статті. Проаналізувати сутність понять “професійна підготовка”, охарактеризувати особливості професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи до екологічного виховання учнів.

Виклад основного матеріалу статті. Якість екологічної освіти та виховання школярів, у свою чергу, у значній мірі залежить від готовності вчителя до професійної діяльності з цього напрямку.

Відповідно до мети і завдань дослідження, на основі опрацьованих психолого-педагогічних праць, нами розкрито сутність та визначено структуру професійної готовності вчителя початкових класів до екологічного виховання учнів. Професійну готовність нами визначено як єдність двох взаємопов’язаних складових – особистісної та педагогічної готовності. Під особистісною готовністю майбутнього вчителя до екологічного виховання учнів початкових класів ми розуміємо цілісне особистісне утворення, що характеризується певним рівнем оволодіння екологічними знаннями, сформованим мотиваційно-ціннісним ставленням до навколишнього середовища і людей та активною життєвою позицією у питаннях вирішення екологічних проблем сьогодення. Складовими особистісної готовності визначено когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісний компоненти.

У педагогічній енциклопедії термін “професійна підготовка” визначається як “сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду і

норм поведінки, що забезпечують можливість успішної роботи з певної професії; процес повідомлення учням відповідних знань й умінь” [7, с. 573].

За словами Н. Ігнатенко, професійна підготовка майбутніх учителів – це “сукупність психологічних і моральних якостей особистості, обсяг знань, умінь і навичок, оволодіння якими дає можливість фахівцям забезпечувати навчання дітей відповідно до вимог Державного стандарту...” [3, с. 46].

У процес підготовки майбутнього вчителя можна виокремити такі компоненти: загальна підготовка (методологічно-розвиваюча); спеціально-професійна (психолого-педагогічна, методична); особистісна підготовка (самовиховання особистості майбутнього педагога, його самовизначення) [1].

У сучасних умовах реформування освіти змінюється статус вчителя, його освітні функції, тому зростають вимоги до професійної компетентності майбутніх учителів.

Як зазначає академік І. Зязюн, “головною метою вищої освіти має бути становлення цілісної і цілеспрямованої особистості, готової до вільного гуманістичного орієнтованого вибору і індивідуального інтелектуального зусилля, що володіє багатофункціональними компетентностями”.

Екологічні проблеми носять глобальний характер і стосуються усього людства. На сучасному етапі розвитку суспільства питання екологічного виховання набуває особливого значення. Головна причина цього є тотальне екологічне недбальство та безкультур'я. У зв'язку з цим необхідно звернути увагу на екологічну освіту дітей з перших років виховання. Виникає необхідність вдосконалити навчально-виховний процес у дитячих садках, школах та ВНЗ з метою формування в молоді екологічної культури та здатності до раціонального природокористування. У зв'язку з цим зростає роль вихователів та учителів, від яких залежить формування екологічних цінностей у підростаючого покоління. Успішне здійснення екологічного виховання вимагає від майбутнього вчителя початкових класів високої професійно-екологічної підготовки.

Педагогічна готовність розглядається нами як система спеціальних психолого-педагогічних знань, умінь та навичок, які дають змогу вчителю

ефективно організовувати у школі виховні заходи екологічного змісту, та внутрішню налаштованість його на здійснення екологічного виховання учнів. Складовими педагогічної готовності є змістовий, мотиваційний та операційний компоненти.

На основі аналізу психолого-педагогічних праць з проблем підготовки вчителя до різних напрямів професійної діяльності визначено та обгрунтовано, що підготовка майбутніх учителів до екологічного виховання учнів початкової школи – це цілісний навчально-виховний процес, спрямований на розвиток особистісних якостей майбутнього вчителя, пов'язаних зі ставленням до природи, природоохоронної діяльності та роботи вчителя з екологічного виховання, на формування екологічних знань, умінь та навичок природовідповідної поведінки, системи відповідних професійно-педагогічних знань, умінь і навичок, які б забезпечували можливість цілеспрямовано та послідовно працювати над формуванням складових екологічної культури учнів початкової школи.

Майбутні вчителі не володіють достатніми знаннями, ціннісними орієнтаціями, мотивами, відповідними уміннями й навичками для вирішення завдань екологічного виховання у початковій школі, що підтверджує переважання у них природо-відповідного та пасивно-агресивного типів поведінки стосовно природи та природонебезпечних дій інших, середнього та низького рівнів готовності до екологічного виховання молодших школярів.

Аналіз діяльності майбутніх учителів під час педагогічної практики у школі засвідчив, що вона носить ситуативний, спонтанний характер і зводиться, в основному, до формування екологічних знань про об'єкти природи, взаємозв'язки у природі тощо, інші складові екологічної культури учнів залишаються поза їхньою увагою, водночас, майбутні вчителі недостатньо реалізують виховні можливості навчально-виховного процесу, методів, засобів впливу на учнів.

Аналіз результатів анкетування вчителів початкової школи, що проводилося в рамках констатувального етапу дослідження, засвідчив, що екологічна тематика сьогодні займає досить важливе місце у навчально-виховному процесі початкової школи; вчителі розуміють роль екологічного

виховання молодшого школяра, надають значну увагу його організації, однак, вказують на труднощі у здійсненні екологічного виховання учнів, пов'язані із обмеженістю навчального часу, нестачею навчально-методичної літератури, відповідних знань з екології та методики екологічного виховання.

Щоб сформувати „образ природи” в свідомості учня – треба знати та вміло поєднувати процеси розумового, екологічного, морального і національного виховання дитини. Тому, готуючи навчально-методичну базу для майбутнього вчителя треба керуватись не лише шкільною програмою з екології, а й усвідомлювати те, що один чи два вчителі з природознавства не в змозі сформувати екологічну вихованість в усіх учнів.

Треба допомогти майбутнім вчителям у формуванні екологічної вихованості учнів, щоб діти могли передбачати наслідки бездумної людської діяльності у природі. Ось головні завдання:

- розуміти та вправно користуватись етичними та моральними основами, екологічними поняттями, правилами та нормами культурної поведінки у життєвих ситуаціях.
- доступно подати матеріал для професійно-педагогічного читання, а також розширення педагогічного досвіду.
- вправно організувати роботу з розв'язання екологічних завдань і різноманітних ситуацій відповідного змісту.
- запропонувати та надати можливість не тільки ознайомитись, а й оволодіти усіма доступними формами екологічного виховання школярів.

Різноманітність змісту, форм і методів позакласної роботи з учнями початкових класів у школах знаходить свій вияв у таких її напрямках:

- освітня позакласна робота (форми цієї роботи факультативи, гуртки, самопідготовка, консультації тощо);
- суспільно-соціальна робота (формування в учнів екологічного світогляду, моральності, залучення до громадського життя);

- читання різноманітних літературних творів, про природу, тварин, рослин (сприяє формуванню знань про живу та не живу природу, прищеплення любові до навколишнього світу);
- народознавча діяльність (передбачає різноманітні заходи, що проводяться у формі бесід, рольових ігор, інсценізацій, конкурсів, вікторин тощо).

При цьому основна увага приділяється як змісту, так і емоційності занять, формуванню екологічних знань. У процесі бесід та дискусій дуже важливо, щоб дитина сама розуміла, що екологічна культура визначається відношенням людини до навколишнього світу, систему його екологічних цінностей, установок та мотивів її поведінки. Велике значення при цьому має творчий характер навчально-виховного процесу.

Запорукою ефективності означеного процесу є відповідаюча вимогам часу професійна підготовка майбутніх вчителів початкових класів до екологічного виховання учнів молодшої ланки у позакласній роботі.

Висновки. На підставі зазначеного вище робимо висновок про недостатню ефективність професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у вищому навчальному закладі до екологічного виховання учнів початкової школи. В результаті опрацювання психолого-педагогічної літератури з проблем підготовки вчителя до екологічного виховання, нормативних документів та аналізу стану готовності майбутніх учителів до екологічного виховання учнів початкової школи нами виявлено суперечності між потребами суспільства та держави у високому рівні забезпечення екологічного виховання та недостатнім рівнем відповідної підготовки вчителя початкових класів, між можливостями навчально-виховного процесу у підготовці майбутніх учителів до екологічного виховання учнів та реальним станом їхньої підготовки до екологічного виховання у початкових класах. На вирішення вказаних суперечностей і спрямовано подальшу експериментальну роботу.

Список використаних джерел:

1. Володько В. М. Основні компоненти загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя / В. М. Володько // Проблеми сучасної

педагогічної освіти: Зб. ст. / Крим. держ. гуманіт. ін-т. – К., 2001. – Вип. 3. – 4 – С. 25 – 42.

2. Державна національна програма “Освіта” (“Україна XXI століття”) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п>

3. Ігнатенко Н. Компетентнісно-орієнтований підхід у системі професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи / Н. Ігнатенко // Рідна школа. – 2008. – №10. – С. 46–48.

4. Мелаш В.Д. Екологія. Факультативний курс для початкової школи / В. Д. Мелаш. – Мелітополь: Мелітополь, 2001. – 48с.

5. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002/>

6. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uazakon.com/document/fpart68/idx68425.htm>

7. Педагогическая энциклопедия / Гл. редактор Каирова А. И. – М . : Сов. Энциклопедия, 1988. – Т. 3. – 880 с.

8. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: учебник для студ. пед. вузов: В 2 кн. / И. П. Подласый. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. – 576 с.

9. Совгіра С.В. Формування екологічного професіоналізму майбутнього вчителя / С. В. Совгіра. – К.: Наук. світ, 2002. – 178 с.